

מזמור שיר ליום השבת

(ליום הכיפורים שחל בשבת)

הרב משה אביגדור עמיאל זצ"ל

ראשי פרקים

א. כל היהדות היא שבת אריכתא	את יום הראשון
ב. יום הכיפורים – ה"יום טוב" שבימים טובים	ד. יוהכ"פ מגביה אותנו לשמי שמים
ג. אנחנו שומרים את יום השבת והם –	ה. קפיצת הדרך במקום ובזמן
	ו. עזר כנגדו

"פגע בו אדם הראשון בקין, א"ל, מה נעשה בדין? א"ל, עשיתי תשובה ונתפשרתי – התחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר, כך היא כוחה של תשובה ולא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר, מזמור שיר ליום השבת"¹.

א. כל היהדות היא שבת אריכתא

יום הכיפורים, שמורה ביותר מכל הימים עד כמה גדול כוחה של תשובה, נודמן היום ביום השבת. וכאדם הראשון בשעתו, שכולנו הננו ניניו ונכדיו, נטפח ג"כ על פנינו ונאמר: "מזמור שיר ליום השבת".

כי אי אפשר לשבת בלי תשובה כשם שאי אפשר לתשובה בלי שבת. ולגופא דעובדא, הנה כל גופה של היהדות הוא שבת אריכתא. על שלושה דברים עולם היהדות עומד: על השבת, על שבת שבתון – יוהכ"פ, ועל עולם שכולו שבת – העולם הבא.

כל השבוע – בשביל השבת, כל השבתות – בשביל שבת שבתון, וכל עולם המעשה, העולם הזה – בשביל עולם שכולו שבת, העולם הבא.

השבת מרכזת בקרבה את כל ניצוצות הקדושה שמכל ימי השבוע, ויוהכ"פ מרכזת בקרבו את כל ניצוצות הקדושה שמכל שבתות השנה. ואם בשבת יש נשמה יתירה לגבי כל השבוע, הנה ביוהכ"פ יש נשמה יתירה לגבי כל השבתות, וכל זה בתור הכנה לנשמה העליונה שתתגלה לנו ביום שכולו שבת.

ובכן יוהכ"פ הוא הממוצע בין שבת ובין יום שכולו שבת, ואנחנו הננו קרובים היום יותר ליום שכולו שבת מכפי שהננו קרובים לימי החול.

1. בראשית רבה כב, יג.

ב. יום הכיפורים – ה"יום־טוב" שבימים טובים

יום הכיפורים הנהו לא רק השבת שבתון, אלא גם ה"יום־טוב" שבימים טובים. וכדברי הגר"א מוילנא זצ"ל על הכתובים בפרשת אמור: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש"². הקושיה על זה ידועה – שפתחה התורה במועדים ומסיימת בשבתות? ואמר על זה, כי כל המועדים ביחד מלבד יוהכ"פ המה שישה, שני ימים של פסח – כמובן בלי היו"ט שני של גלויות, שני ימים של סוכות, יום אחד של שבועות ויום אחד של ראש השנה. בכל הימים הטובים הותרה מלאכת אוכל נפש, וזהו "ששת ימים תעשה מלאכה" אבל ביום הכיפורים גם זה אסור, וזהו "וביום השביעי שבת שבתון".

ובכן אם בשבת קודש, יום השביעי של ששת ימי המעשה, יש נשמה יתירה לגבי ימי החול, הנה ביוהכ"פ, שהוא ג"כ יום השביעי של ששת מועדי ה', יש בו נשמה יתירה לגבי כל המועדים.

ואם בכל מועדי ה' אי אפשר לנו בכל זאת להתקיים בלי מלאכת אוכל נפש, הנה ביוהכ"פ שבו אנו מתקרבים יותר לנשמת כל חי, לקב"ה, מלנשמת בשר ודם, אין אנו זקוקים כלל וכלל למלאכת אוכל נפש, נשמתנו מאכלת ומפרנסת את עצמה ביום הזה. ו"מזמור שיר ליום השבת", שהמכוון הוא ליום שכולו שבת, נאמר בעיקרו על יוהכ"פ, שבו אנו מרגישים כבר את היום שכולו שבת שאין בו לא אכילה ולא שתיה, "אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה".

ג. אנחנו שומרים את יום השבת והם – את יום הראשון

מזמור שיר ליום השבת.

אנחנו שומרים את יום השבת והם – את יום הראשון.

שומרי שבת המה מעט מזער, ושומרי יום ראשון רבים המה מאוד.

ואמנם ליהדות אי אפשר לקדש רק את יום השביעי, היום האחרון שבשבוע ולא את יום הראשון של השבוע, מפני שאצלנו "הכנה דאורייתא", וכדי לבוא לקדושה של יום אחד, עלינו להכין את עצמנו שישה ימים שלמים, ורק אז סוף הכבוד של הקדושה לבוא.

אצלנו נחוצה הכנה של רמ"ח מצוות 'עשה' ושס"ה מצוות 'לא תעשה' כדי להיות יהודים כשרים, וכל שכן כדי להיות 'קדושים', הלא אין שיעור ואין גבול להכנה הדרושה לזה, ואילו אצלם...

2. ויקרא כג, ב-ג.

גם משה רבנו, בחיר המין האנושי שבכל הדורות ובכל הזמנים, היה זקוק להכנה של שמונים שנה כדי להשיג את התואר "איש האלוקים", בעוד שאצל אחרים משיגים את התואר של 'בן האלוהים' תיכף ביציאתם לאוויר העולם.

אצלנו, שהשבת היא קודש, סדר השבוע מראה על ההתקרבות יותר ויותר לקדושה, ובעוד שהיום הראשון רחוק מקדושת השבת שישה ימים שלמים, הנה היום השני כבר לא רחוק מאוד רק חמישה ימים, ואצל האחרים הרי הוא להיפך.

זהו ההבדל בין זקני תלמידי חכמים לזקני עם הארץ. שזקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מיושבת עליהם, וזקני עם הארץ להיפך, כל זמן שמזקינים דעתם נטרפת עליהם.

וכנסת ישראל היא בת זוגה של השבת, שכל עיקרה בנויה על זה ש"טוב אחרית דבר מראשיתו"³, ועיניה נשואות תמיד אל "והיה באחרית הימים"⁴.

כשמתחילים מחולין וגומרים בקדושה, כמו שאנו נוהגים, זה מראה שהחולין המה האמצעי והקדושה היא התכלית, כי תמיד התכלית באה לבסוף. אבל כשמתחילים בקדושה וגומרים בחולין זה מראה להיפך, שכל הקדושה היא רק אמצעי לחולין.

ומן השבת אנו באים לתשובה ומן התשובה לשבת, כי כשם שהשבת מורה לנו שאפשר לעשות מחולין קודשים, כך התשובה מורה לנו שאפשר לעשות מטומאה טהרה.

ושתיהן אומרות לנו שהעיקר הוא ה"אחרית דבר", ועל כן "אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו"⁵, ומנגד אפילו צדיק גמור כל ימיו ותוהא על הראשונות הנה כל זכויותיו כלא נחשבו.

וזהו שאמרו חז"ל על הכתוב ויכולו השמים והארץ: "א"ר המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, שנאמר, ויכולו השמים, אל תקרא ויכולו אלא ויכלו"⁶, שהדגישו בהדגשה יתירה את ה"ויכלו", כי אצל האחרים דווקא ההתחלה היא העיקר, בעוד שאצלנו העיקר הוא ה"ויכלו".

בקיצור, אצלם המנוחה היא בשביל תכלית העבודה, ואצלנו להיפך, העבודה היא בשביל המנוחה. כי מנוחה וקדושה הם שמות נרדפים אצלנו, מפני שהמנוחה היא "מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח"⁷.

ד. יוהכ"פ מגביה אותנו לשמי שמים

"מזמור שיר ליום השבת – ליום שכולו שבת"⁸.

3. קהלת ז, ח. 4. ישעיהו ב, ב. 5. קידושין מ, א. 6. שבת קט, ב. 7. מתוך תפילות השבת.

8. ראש השנה לא, א.

הנה מתחרים המעופפים זה עם זה במידת ההגבהה שיכולים להגביה למעלה ע"י מטוסים וצפלינים. ברם, יוהכ"פ עושה את כולנו למעופפים ואין מי שיתחרה עמנו, כי יוהכ"פ מגביה אותנו עד לשמי שמים, עד לגובהי מרומים, במקום ששם כולו שבת. ואם כל המטוסים מגביהים את הגוף של האדם, הנה יוהכ"פ מגביה את הנשמה. כשאנו מביטים מגובהי המטוס למטה יראו לנו בני אדם קטנים כחגבים, וכשאנו מביטים מגנזי מרומים של יוהכ"פ על עצמנו, הננו בעינינו גופא עוד קטנים ופחותים מחגבים. אחרי "מזמור שיר ליום השבת", אנו קוראים בהתפעלות "מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת", כלומר, כי הידען היותר גדול שבעולם יודע רק את "תכלית הידיעה שלא נדע", ומי שלא הגיע לתכלית הידיעה אינו יודע גם את זאת.

וזוהו שאמר "איש בער", ובער הוא גם החכם היותר גדול שבעולם – "לא ידע", יודע את ה"לא יודע" לכל הפחות, יודע את תכלית הידיעה כנ"ל, אבל "וכסיל לא יבין את זאת", אינו מבין את זאת גופא, שבשום אופן אי אפשר לדעת כלל.

ה. קפיצת הדרך במקום ובזמן

יש קפיצת הדרך במקום ויש קפיצת הדרך בזמן, כי גם לזמן יש דרך כמו למקום. ע"י קפיצת הדרך זכה יעקב אבינו שנתקפלה כל ארץ ישראל תחת ראשו, וע"י קפיצת הדרך בזמן אפשר שכמה שנים מתרכזות ברגע אחד. וכשם שלפעמים רגע אחד יראה לנו כנצח נצחים, כך אפשר לצמצם נצח נצחים ברגע אחד.

וביוהכ"פ שאנו באים למדרגת "והנה ה' ניצב עליו", הננו באים למדרגה של יעקב אבינו, למדרגה של קפיצת הדרך, לא במקום אלא בזמן, וכל ניצוצות הנשמה המפוזרים בכל שס"ה ימות השנה מצטמצמים ומתרכזים אצלנו ברגע אחד, ברגע נהדר בקודש הזה. ואז "מזמור שיר ליום השבת, ליום שכולו שבת", ומכאן מיוהכ"פ רק טיסה אחת לנצח נצחים של העולם שכולו שבת.

ו. עזר כנגדו

"מזמור שיר ליום השבת", וכידוע כנסת ישראל היא בת זוגה של השבת, ועל כל בת זוג נאמר "ואעשה לו עזר כנגדו" וכדברי חז"ל "זכה עוזרתו לא זכה כנגדו"⁹. וכן הוא ג"כ עם השבת, אם הננו זוכים ושומרים את השבת אז אין לנו עוזרת יותר טובה ממנה, אבל אם אין אנו זוכים, אז בא ה' כנגדו מצדה.

9. יבמות סג, א.

בזמן שאנחנו מקדשים את השבת, השבת מקדשת אותנו.
בזמן שבני ישראל שומרים את השבת, הנה השבת גם שומרת אותנו.
כי היחס שבין כנסת ישראל לשבת הוא יחס של גומלין: "שמור לי ואשמור לך".
אם כן, ה"מזמור שיר ליום השבת" מזכיר לנו את חובתנו הגדולה לגבי השבת, לגבי
ה'שבת שבתון' ולגבי היום שכולו שבת.

יום כיפור בחינת נשמה

ובזה יבוא על נכון ביום הכפורים שחל להיות בשבת, שאין אומרים ויכולו אלא פעם אחת. הנה כל הכוונות הנאמרים באמת בעניין שלוש פעמים ויכולו, איך נתקיימו בזה השבת הקודש שבו חל יום כפורים. אבל לפי מה שכתבתי נחא, כי ידוע שיום כפורים אין בו לא אכילה ולא שתיה כו', והוא מדוגמת עולם הבא וישראל כמלאכי השרת (פרקי דר' אליעזר פמ"ו). וסוד התשובה היא 'בינה' כנודע, וזהו עולם הבא, על כורחך אין הכוונה אז רק נגד שבת השלישית שפירשתי, מכל מקום יכוון אז בשלוש 'שבעי' המוזכרים בפרשת ויכולו שהם נגד שלוש שבתות וכדפירשתי (אות פב). ואין להקשות, בכל שבת ושבת יהיה סג' בפעם אחת, כי בו שלוש פעמים שביעי. דע, כי הנפש כלול מרוח ונשמה, והרוח כלול מנפש ונשמה, והנשמה כלולה מנפש ורוח, רק בנפש גובר בחינת הנפש, אף שהוא כלול מרוח ונשמה; וברוח גובר בחינת הרוח, אף שכלול מנפש ונשמה; ובנשמה גובר בחינת הנשמה, אף שכלולה מנפש ורוח. וביום כפור שהוא בחינת נשמה, די בכללות הזה, ודי בזה למבין.

של"ה מסכת שבת פרק תורה אור

סיפור:

ערב שבת כערב יום הכיפורים

האדמו"ר מרדומסק זצ"ל, בעל תפארת שלמה, הגיע פעם לעיר ליונסק, עירו של הרבי אלימלך, בעל ה"נועם אלימלך", והחל לברר בין התושבים, אם יש ביניהם אי מי שעדיין זוכר את הרבי הקדוש, עד שהביאו לפניו אשה זקנה ושאל אותה מה היא זוכרת. התרגשה הזקנה מאוד וסיפרה כי היא עצמה היתה משרתת בביתו של הצדיק. במשך השבוע לא נמנעה מלריב עם המשרתת השניה והיו מעליבות זו את זו. אך בהגיע יום שישי, ערב שבת, פשיטה בבית הרבי אווירת ערב יום הכיפורים. פחד ואימה נפלו על המשרתות, שהחלו מפייסות אחת את חברתה. ככל שהתקרב זמן כניסת השבת חשו כמו לפני תפילת "כל נדרי" ובקשו מחילה זו מזו. כל אותה העת שעסקו בהכנות לשבת רעדו ידיהם מפחד וחרדת קדשו. כך היה בכל ערב שבת.